

Prof. dr hab. inż. Stefan Kozłowski
(1928–2007)

Geolog – propagator idei ekorozwoju

Prof. dr hab. inż. Stefan Kozłowski zmarł nagle w dniu 17 września 2007 r., tuż po wygłoszeniu swojego referatu w czasie 53 Ogólnopolskiej Konferencji, zorganizowanej w Krynicy przez Komitet Inżynierii Lądowej i Wodnej PAN, Komitet Nauki Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa oraz Politechnikę Białostocką. Konferencja dotyczyła problemów budownictwa na terenach cennych ekologicznie. W tym referacie Profesor szczególnie podkreślił znaczenie i konieczność potrzeby współpracy inżynierów budownictwa lądowego i wodnego ze specjalistami od spraw ochrony przyrody. Sens tej współpracy zawarł Profesor w swoich ostatnich słowach, zacytowanych poniżej.

Chodzi o przedmiotową współpracę, nie uleganie politycznym wpływom ostatnio głoszącym konflikt – albo rozwój gospodarczy rejonów, albo ochrona przyrody ... Żaden z premierów państw europejskich nie uważa i nie głosi, że ochrona przyrody jest przeszkodą w rozwoju kraju! ... Musimy się dogadać i współpracować razem! ... Budujcie Państwo piękne, wspaniałe obiekty, przecież jesteście świetnymi fachowcami, ale włączcie do waszych zespołów ludzi znających się na ochronie przyrody, aby rozwijać ten kraj z zachowaniem piękna, jego w wielu przypadkach unikalnej przyrody, dla dobra naszej pięknej Ojczyzny Polski!!!

Wyrażone słowa są swoistym testamentem, a zarazem przesłaniem rodzimej, patriotycznej tradycji, która trwale włączyła się w zawodową, publicystyczną i polityczną drogę życia Profesora. Cechą szczególną pracy Profesora było poszukiwanie różnych możliwości i konsekwentne dążenie do zamierzonego celu najbardziej korzystnego dla rozpatrywanej sprawy. Stosował On optymistyczną zasadę „chcieć to móc”, przejętą od swojego Mistrza – Profesora Walerego Goetla.

W szerokiej działalności prof. S. Kozłowskiego zaznaczyły się okresy sukcesów naukowych związanych początkowo z geologią podstawową, a następnie geologią surowcową oraz ochroną i kształtowaniem środowiska. Był też czas aktywnej działalności politycznej w ruchu „Solidarność”, udziału w Sejmie IX kadencji jako Przewodniczącego Komisji Ochrony Środowiska Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego i pełnienia funkcji Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (1991–1992), a później doradcy prezydenta Lecha Wałęsy do spraw ekologii i ochrony środowiska. Ponadto przez cały okres Jego dorosłego życia nieodłączną częścią było uczestniczenie, a często pełnienie funkcji przewodniczącego, w licznych komisjach, komitetach i radach naukowych (m.in. w Radzie Naukowej Zakładu Ochrony Przyrody PAN); miał również zajęcia dydaktyczne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Opolu (1990–1996), od roku 1996 kierował Katedrą Ochrony Środowiska Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, a ostatnio pełnił także funkcję dziekana Wydziału Ekologii w Wyższej Szkole Ekologii i Zarządzania w Warszawie. Profesor oprócz tych licznych obowiązków realizował swoje prywatne pasje – narciarstwo, alpinizm i speleologię. Każdy okres aktywności zawodowej Profesora przypadający na przełomowe momenty w dziejach kraju, jest godny oddzielnego przypomnienia i podsumowania z punktu widzenia geologa, polityka, ekologa i dydaktyka, aby ocenić w całości bogaty dorobek Jego życia. Zamieszczone niżej dane zwracają uwagę na niektóre fakty i wydarzenia związane głównie z kształtowaniem i ochroną środowiska, a także ochroną przyrody w rozwoju, których Profesor miał znaczący udział.

Pierwsze lata pracy zawodowej Profesora były związane z Krakowem, gdzie jako student i geolog po studiach w Akademii Górniczo-Hutniczej, był zatrudniony w Biurze Projektów Materiałów Budowlanych, a następnie w Przedsiębiorstwie Geologicznym Surowców Skalnych, a także okresowo pełnił funkcję asystenta w Zakładzie Geologii Ogólnej AGH, kierowanym wówczas przez prof. dr Walerego Goetla. Częste kontakty z niezwyklej osobowością prof. W. Goetla miały istotny wpływ na dostrzeganie problemów ochrony przyrody w toku swoich badań geologicznych. Zainteresowania naukowe początkującego naukowca „z czasów krakowskich” koncentrowały się głównie na Dolnym Śląsku, gdzie w wyniku badań wulkanitów permskich powstało kilka publikacji, opracowań dokumentacyjnych i rozprawa doktorska obroniona w 1962 roku na Wydziale Geologiczno-Poszukiwawczym AGH. Od 1963 roku głównym miejscem pracy Profesora stał się Instytut Geologiczny w Warszawie, a w znacznie późniejszym okresie także Katolicki Uniwersytet Lubelski. Przedmiotem pracy Profesora, na podstawie której w 1969 roku uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego, były wyniki ekspedycyjnych badań dotyczących rozwoju plutonizmu i wulkanizmu w zachodniej części Mongolii.

W Zakładzie Złóż Surowców Skalnych IG, kierowanym przez Profesora, zostały opracowane m.in. monografie zasobów surowcowych poszczególnych regionów kraju, biuletyny z cyklu „Z badań złóż surowców skalnych” oraz arkusze map przeglądowych w skali 1 : 300 000 surowców skalnych Polski. Uznaniem bogatego dorobku były liczne odznaczenia i przyznany w 1976 roku tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk przyrodniczych, a następnie profesora zwyczajnego (1983). Gospodarka Polski była wówczas w etapie centralnie sterowanych inwestycji w nowoodkrytych rejonach surowcowych. Krytyczny stosunek prof. S. Kozłowskiego do celowości takich inwestycji spowodował Jego zwolnienie z funkcji kierownika Zakładu IG. Bezpośrednią przyczyną był opublikowany w 1982 roku sprzeciw dotyczący budowy kopalni i huty rud polimetalicznych na Suwalszczyźnie oraz przedstawiona na posiedzeniu Państwowej Rady Górniczej opinia, wykazująca nieracjonalną i szkodliwą dla zdrowia społeczeństwa i stanu przyrody gospodarkę w zakresie korzystania z krajowych zasobów naturalnych. Nowe, proekologiczne

podejście zostało szczegółowo omówione w wydanej książce „Przyrodnicze uwarunkowania gospodarki przestrzennej Polski” (1983).

Działalność Profesora w latach osiemdziesiątych i następnych koncentrowała się głównie na problemach kształtowania i ochrony środowiska. Pod Jego kierunkiem opublikowane zostały bardzo liczne prace i ekspertyzy, proponujące zasady właściwych rozwiązań surowcowych, technologicznych i planistycznych, które wpływałyby na ograniczanie degradacji środowiska życia człowieka. Poglądy na ten temat zawarte są m.in. w książce „Gospodarka a środowisko przyrodnicze” (1991). W latach dziewięćdziesiątych Profesor jako główny koordynator uczestniczył w programie „Ochrona litosfery”, a następnie „Ochrona georóżnorodności”. W 1998 roku ukazała się pod Jego redakcją praca zbiorowa „Ochrona litosfery”.

Proekologiczne poglądy, oparte na dużym doświadczeniu zawodowym, Profesor starał się realizować m.in. poprzez reaktywowaną Radę Geologiczną, Komitet Inżynierii Środowiska PAN, Klub Ekologiczny, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN i Komitet Naukowy „Człowiek i Środowisko” przy Prezydium PAN. Jego działalność polityczna i publicystyczna była ściśle powiązana z tymi programami. Uchwalenie w 1991 roku przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej dokumentu „Polityka ekologiczna państwa” miało stworzyć podstawy do zrównoważonego rozwoju, czyli ekorozwoju poszczególnych regionów kraju. Nastąpiło to, zanim odbyła się międzynarodowa konferencja „Środowisko i Rozwój” w Rio de Janeiro (1992), gdzie Profesor przewodniczył rządowej delegacji polskiej, upoważnionej do przyjęcia dokumentów końcowych i Konwencji o różnorodności biologicznej.

Z profesorem Stefanem Kozłowskim łączyły mnie lata współpracy w zakresie ochrony przyrody nieożywionej, współcześnie określanej terminem „geochrona”. W tym czasie poznałam Profesora jako Człowieka ideowego, podejmującego śmiałe wyzwania, konsekwentnie realizowane. Równocześnie był On dla wszystkich życzliwy, a pasja zawodowa oraz dar przewodniczenia i patronowania różnym sprawom, nie przysłały osiągnięć współpracowników. Wręcz przeciwnie, starał się dostrzegać i popierać ich przy każdej okazji, odpowiedzialnie zapewniać im samodzielność działania.

Przypomnienie w tym miejscu niektórych osiągnięć z zakresu geochrony, uzupełnia przedstawiony wyżej dorobek Profesora. W toku licznych zajęć Profesor zawsze interesował się tym kierunkiem konserwatorskiej ochrony przyrody i skutecznie go wspierał. Należy przypomnieć na wstępie jedną z pierwszych prac p.t. „Aktualne zagadnienia ochrony przyrody Roztocza w świetle badań geologiczno-surowcowych” (Ochrona Przyrody, R. 27, 1961) bowiem wówczas zainicjowana została współpraca Profesora z ówczesnym Zakładem Ochrony Przyrody PAN w Krakowie. Następnym wydarzeniem były starania Profesora o reaktywowanie Komisji Ochrony Zasobów Przyrody Nieożywionej przy Państwowej Radzie Ochrony Przyrody (PROP), które zostały poparte przez prof. Walerego Goetla, a także prof. Annę Medvecką-Kornaś kierującą ówczesnie wspomnianym Zakładem PAN. Pierwsze posiedzenie Komisji odbyło się w dniu 27 lutego 1966 roku pod przewodnictwem prof. Walerego Goetla. Następnym posiedzeniom do końca lat 70. przewodniczył prof. S. Kozłowski będący już członkiem PROP. W pracach Komisji uczestniczyli również pracownicy Zakładu Ochrony Przyrody PAN. Działalność Komisji dzięki Profesorowi była niezwykle aktywna. Oprócz bieżących interwencji dotyczyła ona spraw badań i udostępnienia Jaskini Raj koło Kielc i Jaskini Niedźwiedziej w Kletnie na Dolnym Śląsku, ochrony i zagospodarowania starych kamieniołomów oraz projektów uzupełnienia sieci rezerwatów i pomników przyrody nieożywionej. Głównym osiągnięciem działalności Profesora na polu ochrony przyrody w okresie prowadzenia Komisji PROP, było wypracowanie koncepcji Wielkoobszarowego Systemu Obszarów Chronionych, wprowadzającej nowe kategorie ochrony – parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Koncepcji tej autorstwa zespołowego poświęcona była sesja Państwowej Rady Ochrony Przyrody w maju 1971 roku. Podczas niej projekt systemu ochrony krajobrazu został przedstawiony w formie nadruku na mapie w skali 1 : 1 000 000 „Parki narodowe i rezerваты przyrody w Polsce”(Alexandrowicz, Drzał, Medvecką-Kornaś, 1969, PPWK), a następnie opublikowany przez S. Kozłowskiego jako artykuł „Program

ochrony krajobrazu Polski i jego pierwsze realizacje” (Ochrona Przyrody, R. 38, 1973). Rezultatem współpracy w ramach omawianej Komisji PROP jest również „Katalog rezerwatów i pomników przyrody nieożywionej w Polsce” (Alexandrowicz, Drzał, Kozłowski, 1975, Studia Naturae, 26).

Instytut Ochrony Przyrody PAN uczestniczył w programie Państwowego Instytutu Geologicznego „Ochrona litosfery” koordynowanym przez prof. S. Kozłowskiego. Rezultatem tej współpracy jest opublikowanie w cyklu tzw. zielonej serii wydawnictw PIG, monografii p.t. „Waloryzacja przyrody nieożywionej obszarów i obiektów chronionych w Polsce” (Alexandrowicz, Kuśmierz, Urban, Otęska-Budzyn, 1992, PIG).

Kolejny program koordynowany przez Profesora dotyczył ochrony georóżnorodności. Stosowany i definiowany przez Profesora w wielu pracach termin „georóżnorodność” zaistniał jeszcze zanim wszedł on w międzynarodowy obieg i stał się kluczowym wyznacznikiem geoochrony. Profesor propagował ideę ochrony georóżnorodności uznając, że powinna być ona treścią międzynarodowej konwencji odpowiadającej Konwencji o różnorodności biologicznej. W ramach programu z inicjatywy Profesora zostały opublikowane przez PIG monografie dotyczące ochrony georóżnorodności Karpat (z głównym udziałem Instytutu Ochrony Przyrody PAN), Dolnego Śląska i regionu świętokrzyskiego. Troską ostatnich lat życia Profesora było przygotowanie do druku zbiorowego opracowania p.t. „Atlas georóżnorodności Polski” wraz z szerokim komentarzem. Jego wydanie było zaplanowane na jubileusz 80-lecia Profesora, który przypadałby na rok 2008. Niestety, promocja tego dzieła nie będzie już uroczystością jubileuszową.

Dorobek publikacyjny Profesora świadczy o wielkim zaangażowaniu w badaniach naukowych, a przede wszystkim w realizacji nowatorskich pomysłów proekologicznych. Prof. Stefan Kozłowski jest autorem, współautorem lub redaktorem kilkunastu książek dotyczących głównie problemów na styku gospodarki i ochrony środowiska. Jest też autorem ponad 300 artykułów i referatów wygłaszanych na bardzo licznych konferencjach. Profesor prowadził bardzo aktywny, a właściwie zbyt aktywny tryb życia, aż do momentu, kiedy serce – zegar wymierzający nasz ziemski czas – przestało bić.

Zofia Alexandrowicz

Instytut Ochrony Przyrody PAN
Kraków

Artykuł należy cytować w następujący sposób / Recommended citation for this publication:

Alexandrowicz Z. 2008. Prof. dr hab. inż. Stefan Kozłowski (1928–2007). Geolog – propagator idei ekorozwoju. FORUM (<http://www.iop.krakow.pl/iop/iop.asp?0403>): 4 pp.

Uwaga: Artykuły publikowane na FORUM nie są recenzowane, a jedynie poddawane ogólnej korekcie redakcyjnej (szczegóły w Informacjach dla autorów: <http://www.iop.krakow.pl/iop/pliki/040301.pdf>). Publikacja artykułu nie oznacza, że wyrażone w nim opinie autora prezentują oficjalne stanowisko Instytutu Ochrony Przyrody PAN lub Zespołu Redakcyjnego dwumiesięcznika „Chrońmy Przyrodę Ojczystą”.

Important: Articles presented at the FORUM website receive only very limited internal review (for details see the Information for authors: <http://www.iop.krakow.pl/iop/pliki/040301.pdf>). The views expressed herein are the authors' and do not necessarily represent those of the Institute of Nature Conservation, Polish Academy of Sciences, Cracow, Poland, or the Editorial Board of the journal „Chrońmy Przyrodę Ojczystą”.